

بررسی نقش مدیریت عوامل اجتماعی بر دینداری جوانان ۲۰ تا ۳۰ سال شهر کرمان

علی اصغر سنجری‌فر

۱- کارشناس ارشد رشته روانشناسی تربیتی،

aliasghar91370000@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل موثر بر گرایش دینی جوانان ۲۰ تا ۳۰ ساله شهر کرمان انجام شده است. در این پژوهش آنچه مورد توجه است بررسی عوامل موثر بر دینداری جوانان است که به مواردی چون عوامل اجتماعی و اقتصادی، عوامل فرهنگی و عوامل سیاسی اشاره می‌شود. از آنجا که پدیده دین و دینداری یک مقوله چند بعدی است، به ابعاد دینداری و میزان علاقه مندی جوانان به هر یک از ابعاد پنج گانه دینداری با توجه به مدل گلاک و استارک و با الهام از سنج‌های دینداری دکتر شجاعی زند نیز اشاره می‌شود. چارچوب نظری و مدل تحلیلی با استفاده از نظریات نظریه پردازانی همچون ماکس وبر، هربرت مید، تالکوت پارسونز و با تأکید بر نظریه شناخت پیتر برگر ارائه خواهد شد. این پژوهش به روش پیمایشی انجام می‌شود و با تکنیک پرسشنامه که دارای اعتبار صوری و اعتبار سازه‌ای و اعتماد (آلفای کرونباخ بالای ۸۰ درصد) است، به گردآوری اطلاعات اقدام شد. جامعه آماری تحقیق، شامل کلیه جوانان ۲۰ تا ۳۰ ساله شهر کرمان است که از بین آنها به دلیل نامحدود بودن جامعه، ۷۰ نفر با استفاده از فرمول کوکران و با بهره‌گیری از روش تصادفی و استنباطی، و نیز با استفاده از نرم افزار SPSS مورد بررسی قرار گرفته است. یافته‌های پژوهش نشانگر این هستند که عوامل اجتماعی، سیاسی و فرهنگی با گرایش دینی جوانان رابطه معنی داری دارد و در بررسی ابعاد دینداری نیز مشخص شد که گرایش دینی جوانان در بعد مناسکی به خصوص مناسک فردی در بالاترین حد قرار دارد و بعد اعتقادی، بعد عاطفی، بعد پیامدی، و دانش دینی بعد از آن قرار دارند. نتایج حاصل از داده‌ها نشان می‌دهد که گرایش دینی جوانان در بعد اعتقادی، مناسکی و عاطفی و پیامدی درصد قابل ملاحظه‌ای (بالاتر از ۵۰ درصد) را نشان می‌دهد. این مطلب تأییدی است بر این نکته که در جوامع کنونی، مدرنیته، منافاتی با دین‌داری ندارد.

واژگان کلیدی: دینداری، مدیریت عوامل اجتماعی، گرایش جوانان، شهر کرمان، ماکس وبر

۱- مقدمه

امروزه اهمیت مذهب در جامعه بر هیچ کس پوشیده نیست، تأثیری که مذهب در حفظ و بقا نظام اجتماعی دارد و همچنین نقش مذهب در تقویت همبستگی بین اعضا جامعه، توجه جامعه شناسان و روان شناسان را به خود جلب کرده است. در جامعه ما نیز به علت بافت مذهبی آن، مذهب از جایگاه والایی برخوردار است و جز لاینفک زندگی مردم می باشد. تا زمانی که پایه های مذهبی در یک جامعه قوی و اعضای یک جامعه پایبند اعتقادات مذهبی خود باشند اعضای جامعه عموماً کمتر به فساد و انحراف روی می آورند. بنابراین اگر اعتقادات مذهبی اعضای یک جامعه رو به سستی بگذارد و کاهش یابد در آن صورت جامعه به طور جدی با خطر انهدام روبروست. بنابراین اگر مذهب در جامعه تضعیف شود، نظام اجتماعی و پیوند های درون آن سست خواهد شد و کنترل جامعه چه در بعد فردی و خانوادگی و چه در بعد اجتماعی دشوار خواهد شد. جامعه ما یک جامعه دینی است و دین و مذهب در ابعاد مختلف زندگی فردی و اجتماعی ریشه داشته و دارد، همچنین به خاطر جوانی جامعه، قشر جوان اهمیت بسزایی دارد. البته در تعریف دین و عناصر آن تفاوت هایی بین محققان، جامعه شناسان و اندیشمندان وجود دارد که هر کدام از تعاریف با توجه به دیدگاه خاص هر گروه بیان شده است. در نگاه جامعه شناسان دین پدیده ای اجتماعی و به بیان خاص تر نهادی اجتماعی است. این نهاد در درون جامعه قرار می گیرد و یکی از عناصر آن محسوب می شود و دارای روابطی با دیگر نهادهای اجتماعی مثل: اقتصاد، فرهنگ، سیاست و خانواده می شود و با آنها تعامل و دادوستد برقرار می کند و بر آنها تأثیر می گذارد و تأثیر می پذیرد و در این مسیر خود دچار تغییر و تحول می شود (محدثی، حسن، ۱۳۹۵: ۲)

سنجش دیداری و ارزش های دینی یکی از مسائل چالش برانگیز و مورد توجه پژوهشگران حوزه ی دین و ارزش هاست که وجود ادیان و ارزش های گوناگون نیز به دشواری این موضوع افزوده است. اهمیت پژوهش های انجام شده در حوزه ی دین و ارزش های اجتماعی از آن روست که جامعه ی ما در مرحله ی گذار به مرحله ی صنعتی قرار دارد و از نوعی دوگانگی در ابعاد مختلف زندگی افراد رنج می برد که این امر در شکل گیری نظام ارزشی افراد به ویژه جوانان بی تأثیر نبوده است. از طرف دیگر دین با جنبه های گوناگون زندگی مردم و جامعه ها هم درآمیخته است و می توان تأثیر آن را در همه ی جوانب دید. به لحاظ دیگر کشور ما در حال حاضر به شکل یک حکومت دینی اداره می شود که ترکیب دین و ارزش ها و سیاست می تواند تأثیرات زیادی بر جنبه های مختلف زندگی مردم بخصوص نسل جوان بگذارد. امروزه نهادهای جدیدی مثل: مدارس، رسانه های جمعی، دانشگاه ها... در کنار نهاد قدیمی خانواده، هر یک ارزش خاص را اشاعه می دهند و این امر سبب نامتجانسی جامعه شده و افراد جدیدی هم که وارد این جامعه می شوند و در معرض تغییر قرار دارند و ایده هایشان متفاوت با ایده های نسل قبل می شود. عدم تولید نمادهای دینی مبتنی بر شرایط روز، منجر به تضعیف برداشت و ادراک نمادهای دینی که نقش توجیه کننده مهمی در انتقال معانی مذهبی دارند می شود و در نهایت قطع پیوند آنها با نظام معنی را ممکن است در پیش داشته باشد و منجر به تعدد معانی آن گردد (میرسندسی، ۱۳۸۳: ۱۵۶) و از آنجا که جوانان گردانندگان فردای جامعه هستند، مطالعه ی روحیات و نگرش های آنان در عرصه های مختلف به لحاظ دینداری و جهت گیری دینی می تواند یک دورنمایی از وضعیت آتی جامعه ی ایران را ترسیم کند و با توجه به اهمیتی که دین در کشور ما دارد و مواجه شدن با تاجم فرهنگی از سوی کشورهای بیگانه و با توجه به موارد فوق ضروری است از این منظر دین به

عنوان یک نهاد اجتماعی مثل دیگر پدیده‌ها و نهادهای اجتماعی تلقی می‌شود. در این پژوهش سعی بر آن است که عوامل اجتماعی موثر در گرایش دینی جوانان بین ۲۰ تا ۳۰ سال، اعم از عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و طبقه اقتصادی و اجتماعی، مورد بررسی قرار گیرد و تاثیر هر یک از این عوامل در میزان دینداری سنجیده شود.

بحث در مورد آینده دین و وضع آن در جهان مدرن و پسا مدرن در گرو میزان اطلاعات و دانسته‌هایی است که به تحقیق در حوزه دین می‌انجامد. از سوی دیگر در شهر کرمان به واسطه پیشینه طولانی در این زمینه و چالش‌هایی که امروزه در جهت گرایش جوانان به سمت دینداری داشته‌ها ما به بررسی و جستجو عوامل تاثیر گذار در این زمینه و داشته‌ها که در ادامه با بیان اهداف به بررسی برخی از این عوامل خواهیم پرداخت:

- ۱- بررسی عوامل اقتصادی در میزان گرایش دینی جوانان ۲۰ تا ۳۰ سال شهر کرمان
- ۲- بررسی عوامل فرهنگی در میزان گرایش دینی جوانان ۲۰ تا ۳۰ سال شهر کرمان
- ۳- بررسی عوامل سیاسی در میزان گرایش دینی جوانان ۲۰ تا ۳۰ سال شهر کرمان

۲- روش تحقیق

در این تحقیق به اقتضای موضوع تحقیق و با توجه به امکانات محقق مناسب‌ترین روش برای انجام آن روش پیمایشی است که به منزله‌ی مناسب‌ترین روش برای جمع‌آوری اطلاعات در نظر گرفته شده است. همچنین با توجه به روش تحقیق روش گردآوری اطلاعات ترکیبی از روش‌های میدانی و کتابخانه‌ای است که اطلاعات و داده‌های مورد نیاز را با ابزار پرسشنامه گردآوری کرده، و سپس پرسشنامه‌ی نهایی دربرگیرنده پرسش‌هایی در خصوص ویژگی‌های زمینه‌ای (سن، جنس، وضع تأهل، مقطع تحصیلی...) است. و پرسش‌های سنجش گرد دینداری (میزان پای بندی به اعتقادات، اخلاق، مناسک و احکام دینی) است.

جامعه‌ی آماری این تحقیق را جوانان ۲۰ تا ۳۰ ساله‌ی شهر کرمان که جمعیت جوانان آن مشتمل بر ۴۳۰۰۰ نفر می‌باشد که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی از بین خانم‌ها و آقایان انتخاب شدند که بیشترین درصد پاسخگویان جوانان ۲۵ سال با ۲۷/۲ درصد و کمترین آمار هم مربوط به پاسخگویانی است که سن آنها ۲۷ سال با فراوانی ۱۴/۶ درصد می‌باشد. زمان انجام تحقیق زمستان سال تحصیلی ۹۹-۱۴۰۰ بوده است. ی نمونه‌گیری باید فهرست کامل افراد جامعه در دسترس باشد. این فهرست کامل چارچوب نمونه‌گیری نامیده می‌شود. یکی از جنبه‌های مورد نظر در گزینش روش نمونه‌گیری آن است که چارچوب نمونه‌گیری در دسترس باشد. برای بدست آوردن نمونه با توجه به روش و سوالهای تحقیق با استفاده نمونه تصادفی جامعه به بخش‌های مختلف تقسیم سپس از هر بخش به تعداد حجم نمونه ۷۰ نفر انتخاب شدند که از این تعداد ۶۱ پرسشنامه به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند همچنین در بررسی اعتبار پرسشنامه استفاده شده از آن جایی که ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۷ بوده است نشان می‌دهد که همبستگی درونی بین گویه (گزینه)‌ها زیاد است و سوالات قابلیت اعتماد کافی را دارا می‌باشند.

جدول (۳-۱) ضریب آلفای عوامل تحقیق

ردیف	تعداد	ضریب آلفا
1	32	0/84
2	9	0/60
آلفای کل		87/0

برای بررسی فرضیات به دلیل نرمال بودن همه متغیرهای مورد مطالعه از همبستگی پیرسون اسپیرمن استفاده شد. برای بررسی آزمون‌های جانبی تحقیق از رگرسیون چند متغیره استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار SPSS ویراست ۲۰ استفاده شده است.

۳- تجزیه و تحلیل

آزمون نرمال بودن (کولموگروف - اسمیرنوف)

به منظور مشخص کردن توزیع هر یک از متغیرها از آزمون کلموگروف-اسمیرنوف استفاده شد. لذا اگر داده‌ها نرمال باشند از آزمون‌های پارامتریک و در غیر این صورت از آزمون‌های ناپارامتریک استفاده شد.

متغیر	سطح معناداری	توزیع داده‌ها
دینداری	۰,۰۴۹	نرمال نیست
عوامل اجتماعی	۰,۰۴۴	نرمال نیست
عوامل اقتصادی	۰,۰۳۳	نرمال نیست
عوامل فرهنگی	۰,۰۰۱	نرمال نیست
عوامل سیاسی	۰,۰۰۶	نرمال نیست
تحصیلات	۰,۰۱	نرمال نیست

با توجه به جدول فوق و سطح معناداری آزمون چون سطح معناداری تمامی متغیرها بیشتر از ۰/۰۵ می باشد نتیجه می گیریم متغیرهای فوق دارای توزیع نرمال می باشند در نتیجه برای تحلیل داده ها از آزمون های پارامتریک استفاده شد.

۴- فرضیات تحقیق

الف) فرضیه اصلی

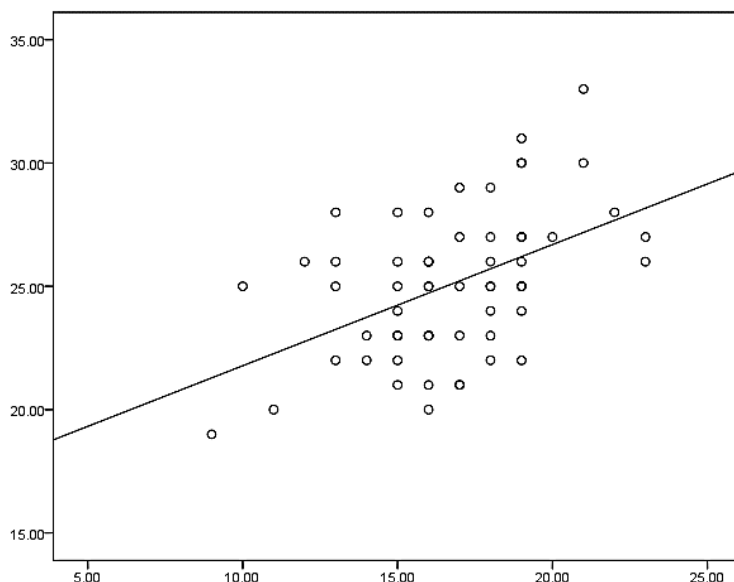
H₀: بین عوامل اجتماعی و دینداری جوانان ۲۰ تا ۳۰ سال شهر کرمان رابطه معناداری وجود ندارد.

H₁: بین عوامل اجتماعی و دینداری جوانان ۲۰ تا ۳۰ سال شهر کرمان رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۴-۱ آزمون فرضیه براساس ضریب همبستگی کندال و اسپیرمن

آماره همبستگی	مقدار ضریب همبستگی	سطح معناداری	وجود رابطه	شدت همبستگی	نوع رابطه
اسپیرمن	۰/۴۶۰	۰/۰۰۰	دارد	قوی	مستقیم
کندال	۰/۳۵۱	۰/۰۰۰	دارد	قوی	مستقیم

براساس مقادیر مشاهده شده در جدول فوق می توان این گونه ابراز نمود که مقدار Sig در آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن و کندال کوچکتر از سطح معناداری (۰/۰۵) می باشد. لذا فرض صفر رد و فرض تحقیق تایید می شود. و مقدار همبستگی به دست آمده نیز بیانگر معنی دار بودن رابطه بین دو متغیر است و مثبت بودن ضریب همبستگی فوق نشان دهنده ی مستقیم و افزایشی بودن رابطه است.

نمودار ۲-۴: بررسی مدیریت عوامل اجتماعی بر دینداری جوانان

ب) فرضیه فرعی

H₀: بین عوامل اقتصادی و دینداری جوانان ۲۰ تا ۳۰ سال رابطه معناداری وجود ندارد.

H₁: بین عوامل اقتصادی و دینداری جوانان ۲۰ تا ۳۰ سال رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۴-۲: آزمون فرضیه براساس ضریب همبستگی اسپیرمن و کندال

آماره همبستگی	مقدار ضریب همبستگی	سطح معناداری	وجود رابطه
اسپیرمن	۰/۰۵۴	۰/۴۰۱	دارد
کندال	۰/۰۶۸	۰/۳۴۰	دارد

براساس مقادیر مشاهده شده در جدول فوق می توان این گونه ابراز نمود که مقدار sig در آزمون ضرایب همبستگی فوق کوچکتر از سطح معناداری (۰/۰۵) می باشد. لذا فرض صفر رد و فرض تحقیق تایید می شود.

فرضیه فرعی ۲:

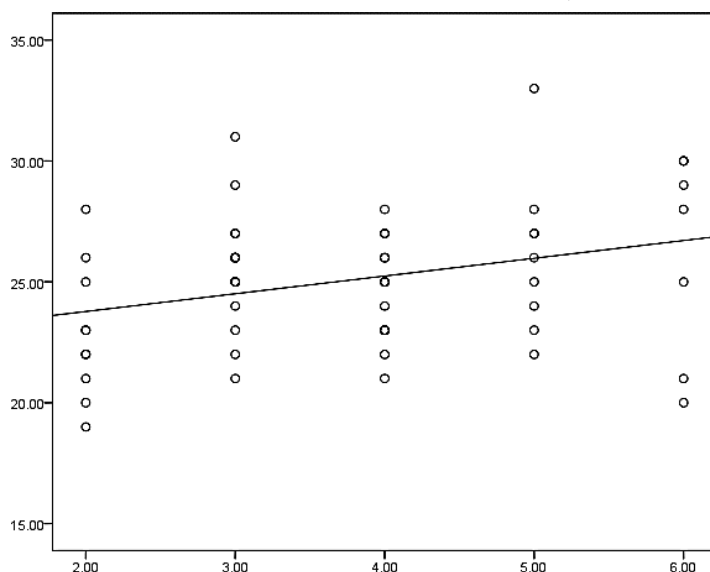
H₀: بین عوامل فرهنگی و دینداری جوانان ۲۰ تا ۳۰ سال رابطه معناداری وجود ندارد.

H₁: بین عوامل فرهنگی و دینداری جوانان ۲۰ تا ۳۰ سال رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۴-۳ آزمون فرضیه براساس ضریب همبستگی اسپیرمن و کندال

آماره همبستگی	مقدار ضریب همبستگی	سطح معناداری	وجود رابطه	شدت همبستگی	نوع رابطه
اسپیرمن	۰/۲۲۸	۰/۰۲۲	دارد	متوسط	مستقیم
کندال	۰/۲۸۴	۰/۰۲۶	دارد	متوسط	مستقیم

براساس مقادیر مشاهده شده در جدول فوق می‌توان این گونه ابراز نمود که مقدار Sig در آزمون ضرایب همبستگی فوق کوچکتر از سطح معناداری (۰/۰۵) می‌باشد. لذا فرض صفر رد و فرض تحقیق تایید می‌شود. و مقدار همبستگی به دست آمده نیز بیانگر معنی دار بودن رابطه بین دو متغیر است و مثبت بودن این ضرایب همبستگی نشان دهنده ی مستقیم و افزایشی بودن رابطه است.

نمودار ۴-۸: بررسی رابطه مدیریت عوامل فرهنگی با دینداری جوانان

فرضیه فرعی ۳:

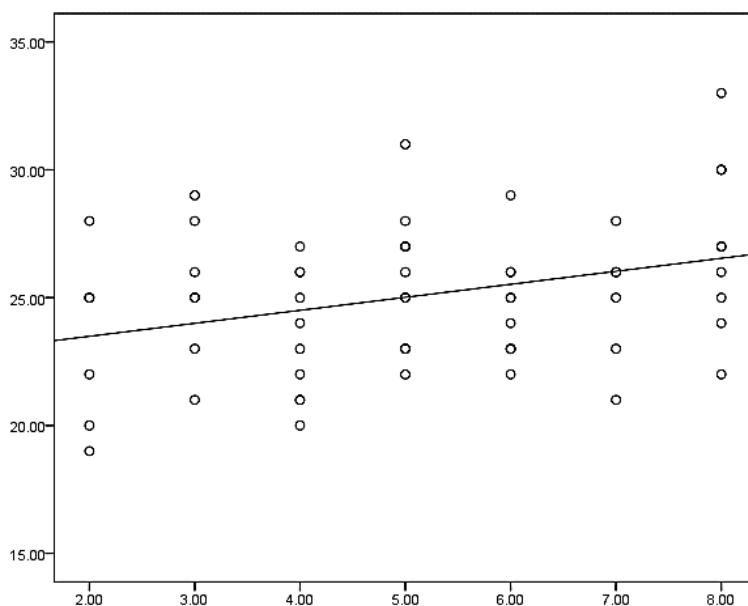
H₀: بین عوامل سیاسی با دینداری جوانان بین ۲۰ تا ۳۰ سال رابطه وجود ندارد.

H₁: بین عوامل سیاسی با دینداری جوانان بین ۲۰ تا ۳۰ سال رابطه وجود دارد.

جدول ۴-۴: آزمون فرضیه براساس ضریب همبستگی اسپیرمن و کندال

آماره همبستگی	مقدار ضریب همبستگی	سطح معناداری	وجود رابطه	شدت همبستگی	نوع رابطه
اسپیرمن	۰/۲۱۵	۰/۰۲۷	دارد	متوسط	مستقیم
کندال	۰/۲۷۹	۰/۰۳۰	دارد	متوسط	مستقیم

براساس مقادیر مشاهده شده در جدول فوق می توان این گونه ابراز نمود که مقدار sig در آزمون ضرایب همبستگی فوق کوچکتر از سطح معناداری (۰/۰۵) می باشد. لذا فرض صفر رد و فرض تحقیق تایید می شود. و مقدار همبستگی به دست آمده نیز بیانگر معنی دار بودن رابطه بین دو متغیر است و مثبت بودن ضریب همبستگی نشان دهنده ی مستقیم و افزایشی بودن رابطه است.

نمودار ۴-۹: بررسی رابطه بین مدیریت عوامل سیاسی با دینداری جوانان

۵- تفسیر نتایج

به گفته ماکس وبر، جوامع پیشین در «باغ جادویی» زندگی می کردند حال آنکه جوامع نوین شاهد نوعی افسون زدایی همه جانبه در جهان بوده اند. با توجه به این قضیه، جوامع گذشته چگونه می توانستند در یک جهان افسون زده زندگی و امرار معاش کنند؟ از این رو، وظیفه اصلی جامعه شناسی دین تبیین وجود باورداشت ها و عملکردهای

مذهبی در جامعه بشری بود. یکی از نظریه‌های جامعه‌شناسان سده بیستم درباره دین این است که دین به هیچ روی پذیرای تحلیل جامعه‌شناختی نیست. بنابراین نظر، دین نهاد خاصی است که از نوعی سرچشمه بنیادی و خصلت روحی غیر طبیعی مایه می‌گیرد و جز با تعابیر مذهبی و روحی نمی‌توان آن را به صورت دیگری بازشناخت. این نظریه از دیدگاه جامعه‌شناختی دین فاقد انسجام منطقی است، چه آن که متن دین بر اساس هر زمان و مطابق با رهیافت‌های اجتماعی مختلف آن، کامل و اصلاح شده است عوامل اجتماعی، یکی از علل تاثیر گذار بر میزان گرایش دینی جوانان است و نتایج حاصل از داده‌های پژوهش نشان می‌دهد که متغیر مستقل خانواده و دوستان ۵۲ درصد از تغییرات متغیر وابسته یعنی گرایش دینی را تبیین می‌کند. عوامل سیاسی نیز شامل نقش دولت، نوع جامعه و نظارت بیرونی است که نتایج حاصل، نشان می‌دهد که ۲۲ درصد از تغییرات متغیر وابسته یعنی گرایش دینی را تبیین می‌کند. عوامل فرهنگی نیز اشاره به نقش رسانه‌های گروهی، دانشگاه، محتوای کتب درسی و نقش روحانیون و مبلغین مذهبی دارد که نتایج نشان می‌دهد که این موارد نیز ۲۱ درصد در تبیین گرایش دینی نقش دارند. لذا از آن جا که دانشجویان گردانندگان فردای جامعه ما هستند، مطالعه روحیات و نگرش‌های آنان در عرصه‌های مختلف خصوصاً به لحاظ دینداری و جهت‌گیری دینی می‌تواند دورنمایی از وضعیت آتی جامعه، به خصوص نگرش مدیران، کارشناسان و گردانندگان فردای جامعه کشورمان ترسیم کند، هم چنین تفکرات و نگرش‌های این گروه از جوانان، نمایانگر میزان موفقیت و اثرگذاری نهادهای دینی جامعه است. لذا دست اندرکاران و مسئولین امر آموزشی و فرهنگی باید توجه خاص نسبت به این طیف جوانان داشته باشند.

۶- پیشنهادها:

- تقویت همکاری و مشارکت در اجرای طرح‌های مطالعاتی مراکز علمی- تخصصی مرتبط با مطالعات اجتماعی دین.
- برپایی کارگاه‌های آموزشی- پژوهشی، به منظور ارتقاء سطح دانش پژوهشگران دین و علاقمندان به مطالعات اجتماعی دین.
- تلاش برای آشنایی بیشتر با مراکز و متخصصان داخلی و خارجی در حوزه مطالعات اجتماعی دین، به منظور تبادل هر چه بیشتر اطلاعات، تعالی آراء و بسط و توسعه همکاری‌های علمی.
- مشارکت در راه اندازی فصلنامه‌های تخصصی مطالعات دین و تلاش ویژه برای راه اندازی فصلنامه تخصصی جامعه‌شناسی دین.

۷- مراجع

- ✓ کرم اللهی، نعمت الله، پایان نامه دکتری بررسی جامعه شناختی آثار استفاده از اینترنت، دینداری جوانان، مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه قم و دانشگاه آزاد اسلامی شهر قم، ۱۳۸۷-۱۳۸۸.
- ✓ راسخی، میکائیل، پایان نامه کارشناسی ارشد عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی مؤثر بر میزان دینداری جوانان (دانشجویان دانشگاه تبریز).
- ✓ آزاد ارمکی، تقی و احمد غیاثوند (۱۳۸۱)، تحلیل جامعه شناختی وضعیت دینداری جوانان با رویکرد بی شکلی دین ورزی، پژوهشنامه دانشکده ادبیات و علوم انسانی، (دانشگاه شهید بهشتی)، شماره ۱۴۷، (۱۱۷-۳۵)
- ✓ اتسلندر، پتر (۱۳۹۵)، روش های تجربی تحقیق
- ✓ بختیاری، محمدعزیز و فاضل حسامی (۱۳۸۲)، درآمدی بر نظریه های اجتماعی دین، انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)
- ✓ برگر، پیتر (۱۳۹۰)، افول سکولاریسم، ترجمه ی افشار امیری، تهران، نشر پنگان.
- ✓ بیابانی، آریتا (۱۳۹۱)، بررسی رابطه پایگاه اقتصادی اجتماعی جوانان با نوگرایی دینی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس
- ✓ شجاعی زند، علی رضا و سارا شریعتی مزینانی (۱۳۹۵)، فصلنامه مطالعات ملی شماره 26
- ✓ ملکیان، امیر (۱۳۹۵)، سنجه های دینداری، فصلنامه نو، شماره ۴۷
- ✓ Nicholas J. Demeath (2012) Secularization Extended: From religious
- ✓ "Myth" to Culural Commonplace, From: Fenn, Richard K. 2014, The
- ✓ Stark, Rodney, and William Sims Bainbudge (2016) Religion and Deviance, and Social Control. New York. Routledge.
- ✓ Stark. Rodney (2020) Physiology and Faith: Addressing the "Universal"
- ✓ Gender Difference in Religious Commitment Journal for the Scientific Study of Religion 41 (3): 422-225.
- ✓ Yang, Fenggang, Helen Rose Hbaugh (2011) Transformations in New
- ✓ Immigrant Religious and Their Global Implications. American Sociological Review 66:062- 033.